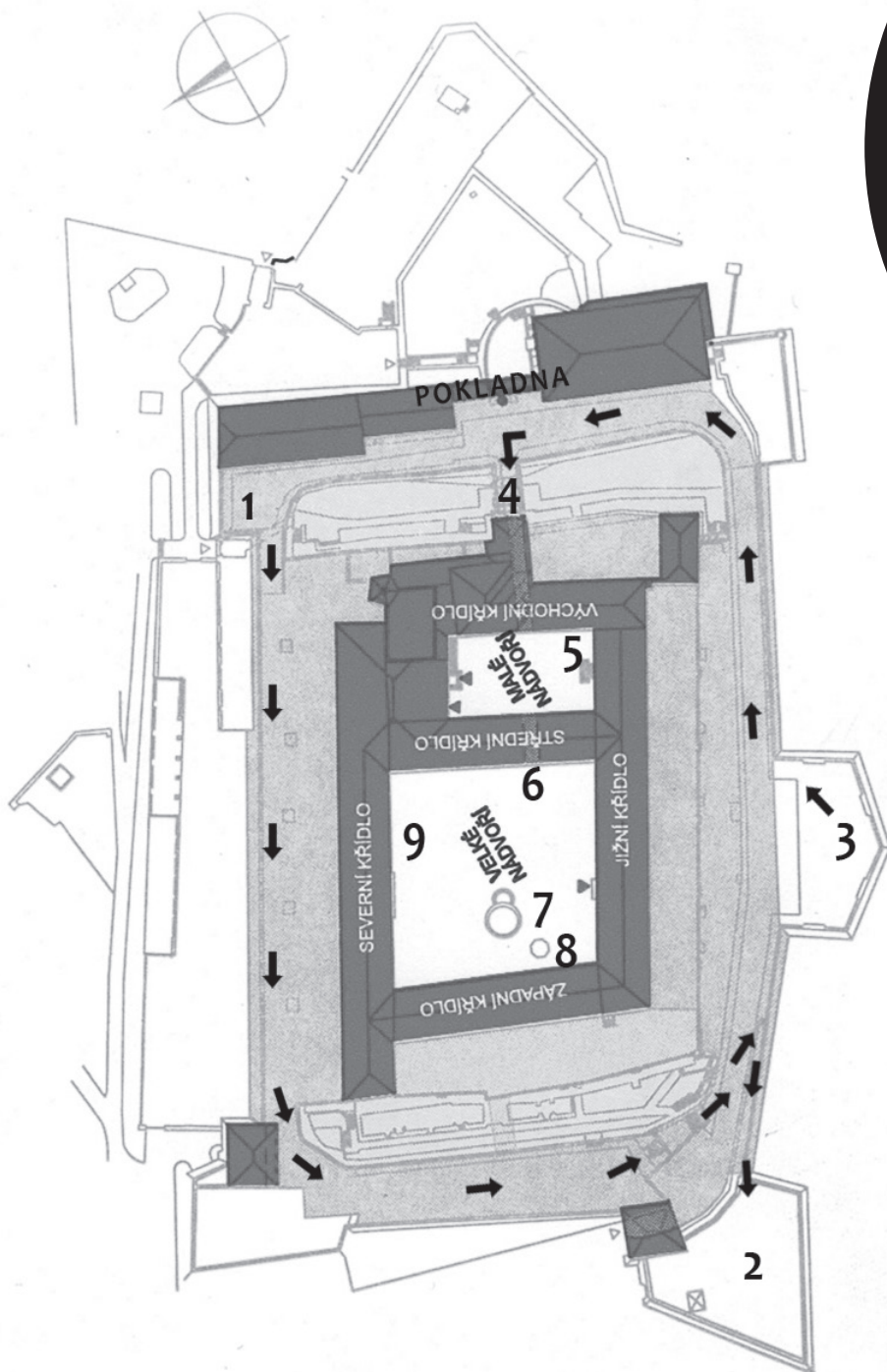

ŠIFRA ŠPILBERK

**Poznejte
nedobytný hrad**

Interaktivní
stezka pro hráče
od 9 let, skupiny
i jednotlivce

TAJENKA

--	--	--	--	--	--	--	--	--

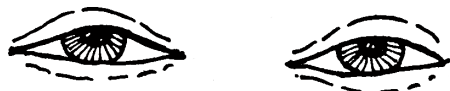
Řešení tajenky najdete na značkách stezky 1 – 8.
Mapa na zadní straně sešitu.

1. STRÁŽNÝ HRAD

O hradech se všeobecně ví, že se stavěly na vysokých kopcích, aby se ubránily před možným nepřítelem.

Mezi hrady v Českém království neměl královský hrad nad Brnem svou velikostí žádného soupeře. Špilberk vybudoval český král Přemysl Otakar II.

Hrad se pyšnil jednou z největších válcových věží v našich zemích. Střežila příchod od Starého Brna. Za hlubokým hradním příkopem dodnes stojí hranolová věž, za krále Otakara bývala obytná. Později byla přistavena ještě třetí, tzv. nárožní věžice.

Načrtněte z místa, kde nyní stojíte, pohled na současné věže hradu. Které dvě vidíte?

TIP: Základy mohutné válcové věže ze 13. století jsou součástí expozice Špilberk - Od hradu k pevnosti.

Tajemstvím nedobytnosti špilberské pevnosti je _____

ŘEŠILI JSTE SPRÁVNĚ?

Správnost svého řešení si můžete ověřit 30 kroků od erbu hraběte Zinzendorfa (9. značka stezky).

Obranný systém Špilberku během 17. století vyvrcholil v bohatou hvězdicí fortifikačních staveb (opevnění). Byla budována téměř po celé století po slavném obléhání Brna Švédy (1645).

V roce 1820 byla pevnost na Špilberku oficiálně zrušena a nahradila ji velká civilní věznice. Vojenský účel hrozivé mohutné pevnosti nad Brnem se (naštěstí) již nikdy nenaplnil.

TIP: Navštivte kasematy na Špilberku!

Vojsko pruského krále se při obléhání Brna raději o dobývání ani nepokusilo (1742).

Za napoleonských válek byl Špilberk obsazen zcela bez boje, v. 1809 dal Napoleon vyhodit do povětří část vnějšího obranného systému, např. dnes znovuobnovený jihozápadní bastion.

Šifra Špilberk je výsledkem projektu Muzea města Brna „Interaktivní stezka jako alternativa zpřístupnění kulturně historického dědictví“, který vznikl v roce 2014 s podporou Ministerstva kultury - odboru regionální a národnostní kultury a ve spolupráci s Muzeem města Tišnova a s projektem „Inovace výuky archeologie a muzeologie pro praxi v kontextu mezioborové a mezinárodní spolupráce“, reg. č. projektu CZ.1.07/2.2.00/28.0230, realizovaným za finanční podpory z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno.

Autor: Barbora Svátková, Muzeum města Brna. Supervizor: Lenka Mrázová, FF MU.

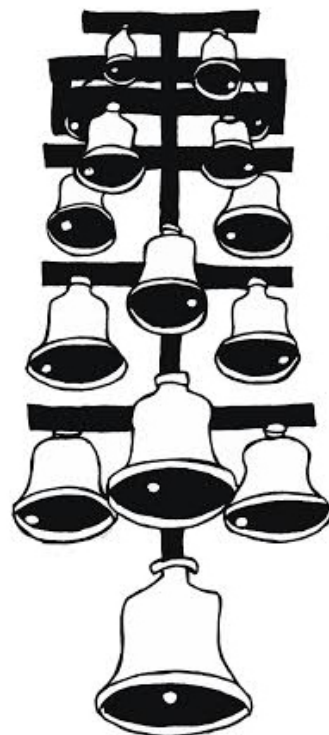
Podklady: studenti FF MU a autorka. Kresba: Martina Staňková. Výtvarné řešení: Tomáš Rybníček.

8. A ZAZVONIL ZVONEC

Každou hodinu se rozezní 15 zvonů zvonkohry na druhém nádvoří Špilberku. Nejmenší zvon váží 16 kg, největší 220 kg.

Zavřete na chvíli oči a vraťte se ve svých představách do dávných dob, kdy zvony byly pro člověka hlasatelem času, veselých i smutných událostí, dávaly výstrahu před požárem či nepřátelským útokem, vyzváněly při církevních i světských slavnostech. V těch dobách zněly na hradě zvony jiné:

Zvon “k v ětší sláv ě Nejsv ět ější Trojic ě a k poč ě Panny Mari ě a sv. Jos ěfa” (tak je napsáno na zvonu) nechal odlít v roce 1693 velitel pevnosti generál Zinzendorf pro barokní kapli, kterou zřídil. Je možné, že vlastní zvon mívala i gotická královská kaple.

Zvonkohra je novodobým dílem (1990), každou hodinu hraje jednu ze 32 melodií a je slyšet ze všech koutů hradu. Další špilberský hlasatel času zvoní z pětiboké věže.

TAJENKA: Do tajenky doplňte písmeno, které chybělo ve větě předchozího úkolu.

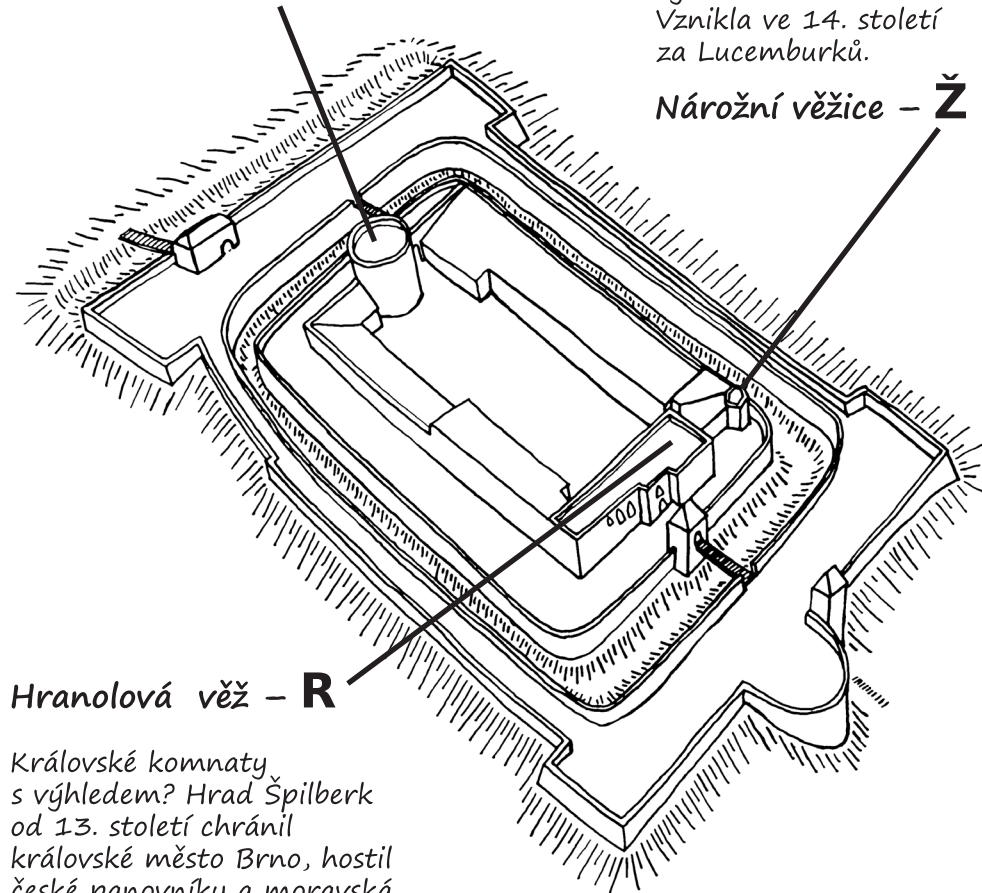
TIP: Zvon ze 17. století je k vidění ve výstavě Špilberk - Od hradu k pevnosti, z pětiboké věže, dnes nejvyššího místa na hradě, je krásná vyhlídka na Brno.

Útočištná válcová věž (bergrif) bývala přístupná pouze v některém z pater po žebříku nebo můstku. Mohla poskytnout útočiště i v případě, že nepřítel pronikl do hradu.

Válcová věž – H

Nárožní věžice nabízí panoramatický výhled na Brno. Vznikla ve 14. století za Lucemburků.

Nárožní věžice – Ž

Hranolová věž – R

Královské komnaty s výhledem? Hrad Špilberk od 13. století chránil královské město Brno, hostil české panovníky a moravská markrabata, ale nikdy nesloužil jako trvalé sídlo.

TAJENKA: Do tajenky zaznamenejte písmeno označující v obrázku tu z věží, kterou nevidíte.

2. NEDOBYTNÁ PEVNOST

Proč nebyl Špilberk nikdy dobyt?

„Brno padne za tři dny a Špilberk za osm dní!“ byl přesvědčen generál Torstenson, když přitáhl se švédským vojskem v mnohonásobné přesile 28 000 vojáků proti 4 stovkám mužů špilberské posádky a 1500 mužům ve městě (ze dvou třetin nevojáci!). Důvtipný velitel města Raduit de Souches [de suš] s malými silami dokázal nemožné a Švédy nejedenkrát přelstil. Důmyslným opatřením byla strada cooperta, vyhloubená krytá cesta, která vedla z dnešního Šilingrova náměstí (tehdy Brněnská brána) vzhůru na Špilberk. Touto cestou v nejsvízelnějších bojích přispěchal Špilberku na pomoc oddíl císařských dragounů. Vyčerpané Brňany povzbuzoval jezuitský kněz Martin Středa, srdnatě Brno bránili i studenti.

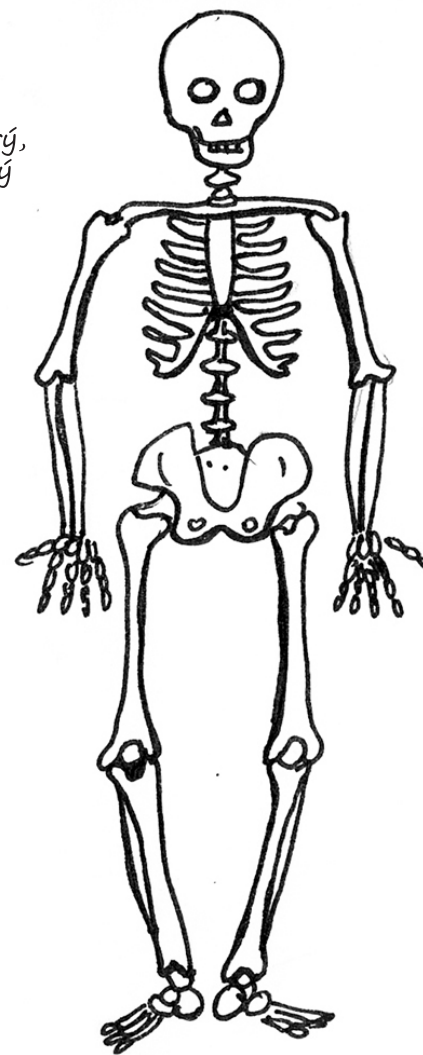
Císař Ferdinand III. nenechal bez povšimnutí, že Brno se jako jediné město na Moravě ubránilo. Město dostalo zbrusu nové hradby a Špilberk, středověký hrad, se přeměnil na nejmohutnější barokní pevnost na Moravě. Citadela, pevnost nad městem, měla stálou vojenskou posádku. Opevňovací systém Špilberku spočíval v osmicípé hvězdici B_STI_NŮ*, postavených kolem původního gotického jádra hradu. Na jednom z nich právě stojíte.

* TAJENKA:

Už vidíte dvě chybějící písmena? Třetí, které na značce zbývá, запиšte do tajenky.

TIP: Další zajímavosti najdete v expozici Špilberk - Od hradu k pevnosti a na prohlídku Jihozápadního bastionu zevnitř se můžete objednat u pokladny kasemat.

Muž byl asi 20 - 24 let starý, měřil 174 cm a měl i zdravý chrup. Krejcar nalezený u kostry prozrazuje, že k události došlo mezi léty 1858-1891.

TAJENKA:

Písmeno, které označuje správnou odpověď, запиšte do tajenky (A/B/C).

Nemůžete se rozhodnout? Přečtěte si informační tabuli na zdi!

A) Oním nešťastníkem byl jeden ze špilberských vězňů, který se studnou při jejím čištění pokoušel o útek.

B) Mrtvým byl posádkový lékař, který jednoho dne záhadně zmizel a již se v pevnosti nikdy neukázal.

C) Kostra patřila vojákovvi, o kterém nikdo nic neví.

7. TAJEMSTVÍ HRADNÍ STUDNY

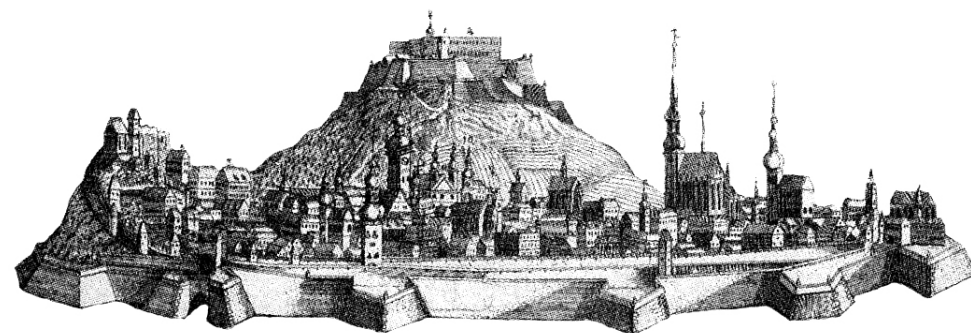
Kostra nalezená ve studni!
Komu patří a jak se tam dostala?
Středověká studna na Špilberku měří 111,8 m a patří k nejhlubším studnám v našich zemích. Původně dosahovala pouze 40 m, ale trpěla nedostatkem vody. S pomocí horníků z perňštejnského panství byla tedy prohloubena (v letech 1714-1717). Čerpání vody obstarávalo osm věžňů pracujících nad studnou na šlapacím kole.

Porovnejte, jak se ozývá zvuk vašeho hlasu ve studni a na nádvoří.

Špilberk sloužil do roku 1855 jako věznice, do roku 1960 jako kasárna.

Hradní záhada! Při průzkumu hradní studny (1992) byla u samého dna studny nalezena lidská kostra. Její nohy vězely ve vysokých šněrovacích botách. Kdo byl oním nešťastníkem?

Víte, že hradní studna byla v roce 1809 zasypána na příkaz císaře Napoleona do hloubky až 63 metrů? Že je voda "srdcem a duší pevnosti"; věděl dobře i císař Napoleon. Bez vlastního zdroje vody by při obléhání vojáci v pevnosti dlouho nevydrželi. Místní obyvatelé studnu o dva roky později opět vyčistili a poprvé zmapovali.

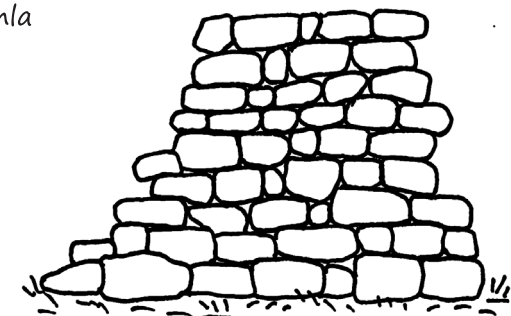

OPEVNĚNÉ BRNO v 17. století. Špilberk s opevněným městem tvořil jednu pevnostní soustavu. (mědiryt J. Ch. Laidiga z r. 1700, výřez; zdroj: Čejka, J.; Olivová, D. Sedmkrát o Brně, 1999)

Prohlédněte si místo, kde stojíte. Jaký má tvar?

Pšššt... co slyšíte? ...téměř nic, že? Tak si ten klid tady nahoře náležitě vychutnejte!

Proč v Brně zvoní poledne v 11 hodin? Podle pověsti generál Torstenson prohlásil, že pokud nedokáže město dobýt, než budou na Petrově zvonit poledne, ukončí obléhání. Velitel obránců nechal poledne zvonit o hodinu dřív a švédská armáda odtáhla s nepořízenou.

3. RÁNA JAK Z DĚLA

Děla
na hradě
nejsou originální,
ale jsou dovezena
z vídeňského
muzea vojenské
historie.

„Čertova bašta“ byl nazýván dělový bastion, na kterém právě stojíme. Podle pověsti se švédský dobyvatel hradu spřáhl se samotným ďáblem, ale ani ten nic nezmohl. Hradby byly vysvěcené a čert vystřelený z děla uvízl ve zdi a zkameněl.

Dělo je
palná hlavněová zbraň.
Vzadu na hlavní je dírka
a zátravka, kudy dělostřelec
nasype střelný prach. Nabije
dělo. Na zátravce se prach
odpálí, dochází k prohoření
do komory, výbuchu
a výstřelu.

**Rozhlédněte se. Kam až dohlédnete?
Co vše můžete vidět?**

**TAJENKA: Do tajenky se vám tentokrát bude
hodit předposlední písmeno posledního slova
předchozí otázky.**

TIP: Z tohoto místa bohužel není hlava čerta vidět, ale až půjdete špilberským parkem, najdete ji právě ve zdi pod děly.

Všimnete si „chyby“ v erbu?
Hledejte symbol českého státu
(hledí z pohledu návštěvníka doprava!).

Našli jste? Víte, proč je erb
s Českým lvem obrácený?
Je to proto, že opačné strany
velkého nádvoří směřuje pohled
další šelmy. Lucemburského lva.
Lvi mají upřené pohledy k sobě
navzájem a tím si vzájemně
vzdávají čest.

TAJENKA:

**Druhé písmeno z příjmení velitele pevnosti
Špilberk, který nemá svůj erb mezi třemi
erby:**

Raduit de Souches

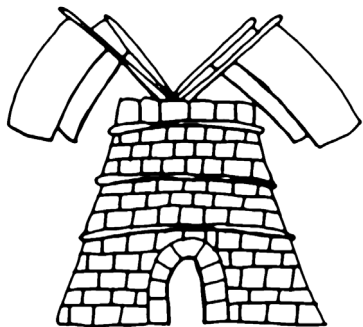
Jakub Jiří Ogilvy

Jan Vilém Zinzendorf

6. KDO PANUJE NA VELKÉM NÁDVOŘÍ?

Na nádvoří nacházíme stopy tří velitelů pevnosti ze 17. století. Který z nich nemá svůj erb mezi trojicí erbů nad vstupem? Napoví vám kreslené předměty v erbech:

Velitel Špilberku, hrabě Zinzendorf, má erb se šlechtickou korunou, nechal vybudovat barokní hradní kapli.

Prapory vlají nad pevnostními věžemi s cimbuřím v erbu Raduita de Souches, kterého za ubránění Brna císař povýšil do stavu barona.

Vedle znaku Rakouska-Uherska pochoduje v erbu J.J.Ogilvyho lev nesený dvěma štítonoši - berany, plukovník byl z vděčnosti císaře jmenován doživotním velitelem Špilberku.

4. ZNAMENÍ Z ERBU

O erby, štíty se znamením, nebývá na hradech a zámčích nouze. Co nám vypravují erby na Špilberku? První erb nás čeká na pravé straně průjezdu do vnitřního hradu. Co na erbu vidíte?

V erbu je dvouhlavý _____, který v levém pařátu drží _____ a v pravém _____. Na hrudi orla je český _____ (vlevo) a moravská _____ (vpravo). Znak připomíná dobu, kdy _____ patřily k území císaře _____.

lev | Čechy a Morava | Svaté říše římské | říšský meč | orlice
říšské žezlo | orel

TAJENKA — Na erbu je zobrazeno několik symbolů panovnické moci. Do tajenky запиšte třetí písmeno z názvu toho odznaku panovnické moci, který obvykle doplňoval korunu a jablko. Kde se na tomto erbu nachází?

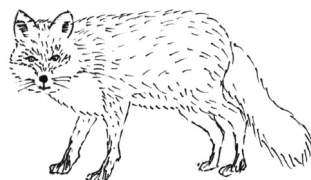
TIP: Zajímavosti o osobnostech a významných momentech dějin Špilberku i města Brna můžete najít ve stálé expozici Brno na Špilberku!

5. ZA ZAVŘENÝMI DVEŘMI

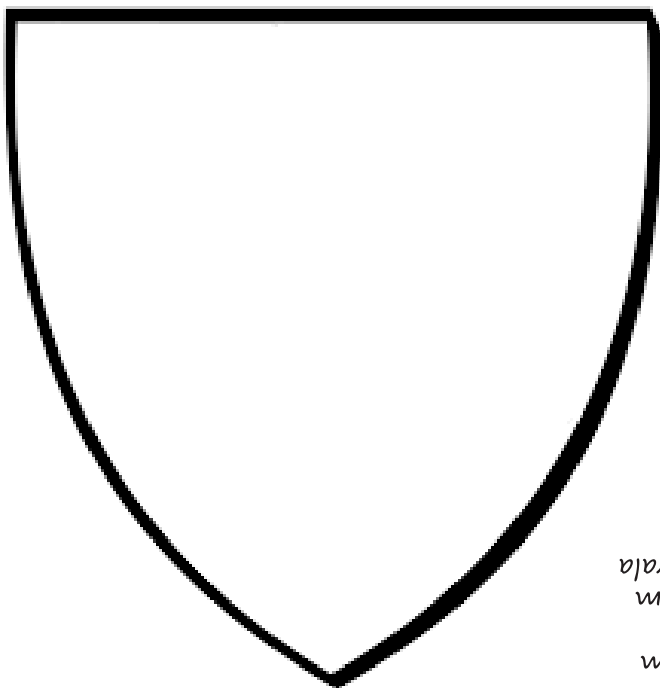
Na erbech se často objevují znamení zvířat. Kromě cizokrajných tvorů zde najdeme i zvířata nám známá z českých lesů. Například zajíc, jelen nebo medvěd. Ale co taková liška?

Které zvíře nikdo nechtěl mít v erbu, proč?

Co by nejlépe symbolizovalo vaši osobnost nebo společenské postavení? Navrhněte si svůj erb!

Liška
nebyla moc oblíbeným
znaméním. Proč?
Protože byla symbolem
negativním. Představovala
lstivost, zákeřnost,
chlípnost, lakotu
a klam.

Stojíme na prvním nádvoří. Lomené oblouky dveří a oken nám prozrazují, že jsme v srdci původního gotického hradu ze 13. století. Proč jsou v prvním patře krásné, ale nepřístupné, dveře?

Dveře z nádvoří vedou do zachovalých gotických síní. Jedna z nich (vstup pod schody) byla přebudována na barokní kapli (1693) a znovu ji pozměnili nacisté (1940). Původní královská kaple se však nacházela v prvním patře (dnes je znovu vystavěna). Vcházelo se do ní gotickým portálem (dveřmi), které vidíte. K nim vedl dřevěný ochoz, zbytky jeho trámů můžete spatřit ve zdi.

Přemysl Otakar II.
(kresba z r. 1593, zdroj Franěk, O.;
Toman, O. Špilberk, 1968)

Sedněte si na **sedille!** V průjezdu na nádvoří se dochovaly gotické výklenky, tzv. sedille, místa, kde sedávala hradní stráž.

TAJENKA: Do tajenky zapište třetí písmeno z názvu tohoto sedátka pro stráž.

TIP: Více o středověké etapě hradu najdete v expozici Špilberk - Od hradu k pevnosti, podívat se můžete i do Barokní kaple a Gotického sálu, v Královské kapli (gotické) v 1. patře bývají instalovány výstavy - ptejte se na pokladně.